

Vida Gábor

Újabb gondolatok egy régi könyvtárban

A jövő könyvtára című konferencián elhangzott szöveg pótlása*

Nem tudom, hogy milyen lesz a jövő könyvtára, nekem a könyvtárról rendszert a múlt jut az eszembe, hiszen egy jó könyvtárba mindazt összegyűjtik, amit eddig írtak. Legalábbis ez a cél, hogy minden megmaradjon, legalább egy példányban. Semmi sem fölösleges, ha már megvan. Lehet, hogy száz évben egyszer fogja valaki megkeresni, de ha nincs, akkor hiába is keresné. Egészen sok ilyen könyvről tudunk, aminek csak a címe maradt ránk egy jegyzékben, emlék, hogy volt ilyen, lehetett volna. Talán a világ mai állásán nem változtatna semmit, de ha valaki belegondol, hogy ha ránk maradt volna például az alexandriai könyvtár, akkor mit tudnánk, amit ma nem. Ilyen volna-e az ógörög nyelv, és kellett volna vajon annyit dolgoznia *Champlion* mesternek a hieroglífák megfejtésével? Nem hanyódott-e vajon ott pár fogalmazvány, egy ötödik, hatodik, hetedik evangélium és hát a gnosztikusok iratai, melyeket csak az apologetikából ismerünk, mert a derék hitvédők kissé hevesen bántak a kéziratokkal, kemencét hevítettek velük. Egy trapezunti legenda szerint a Fekete-tenger attól a sok könyvtől nyerte a színét, amit a török hódítók beleszórtak. Csupa feltételezés meg legenda. Az elmúlt két évtized során Romániában kétezernél több közkönyvtárat számoltak fel, sok olyan van, ahonnan a könyveket egyenesen a szemétkébe dobták. Párizsban sem kell sokat andalogni ahhoz, hogy az ember kitett könyvkupacot találjon, amiből kedvére válogathat. Lehet ezt még fokozni. Amióta *Gutenberg* kitalálta a könyv nyomtatását, a világ egészen

* A Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár által szervezett A jövő könyvtára című konferencián 2021. augusztus 26-án elhangzott előadás írott, bővített változata.

más, mint addig volt. A könyv a tudás szimbóluma, aki valamit tudni akar, felüt egy könyvet, beül egy könyvtárba. A felvilágosodás fontos gondolata volt, hogy a tudás átalakítja az embert, a társadalmi és a gazdasági felemelkedés záloga a könyv lett, mondják a pszichológusok meg az agykutatók, hogy egészen másként gondolkodik az, aki olvas, bár korántsem egyértelmű, hogy csak az gondolkodik, aki olvasni tud. Aztán jött egy pillanat, amikor az emberek megunták az olvasást, vagyis rájöttünk, hogy eddig is csak egy törpe kisebbség olvasott, ezután ez még törpébb lesz, és már nem fog beleszólni a világ sorsába és alakulásába, örüljön, ha békén lesz hagyva. Amikor a világ ráébredt, hogy a Gutenberg nevével jelzett korszaknak vége van, sokan ujjongtak, nem kell már többet. Nem kell már többet időt, pénzt és energiát igénylő módon elsajátítani azt a tudást, amivel az életben való boldogulás megoldható. Hurrá, nem kell már tudni semmit! Látjuk, hogy a világ urai, gazemberek és milliárdosok is milyen jól elvannak a funkcionális analfabetizmus szintjén. Elég *Adolf Hitlerre* gondolni, ő volt az első ilyen svihák, aki vígan sárba taposta a művelt Európát, de azért egy könyvet ő is írt, olyan, amilyen. *Sztálin* ellenben egész polcot kitevő életművel rendelkezik, pedig szerintem soha semmit nem olvasott. A román diktátor is mindössze négy osztályt járt, egyetlen idegen nyelvet sem beszélt, ehhez képest *Rákosi Mátyás* rendkívül tanult ember volt, angolul is tudott. Ezek a derék férfiak – nem érdemes alábecsülni őket – milliók példaképei voltak a maguk idején, és rajongtak értük a nők. A feleségeik némileg többet olvastak, bár ez nem volt olyan nehéz. *Goethe* és *Thomas Mann* Európája valahol az első világháború sáncain elvérzett, a tanult emberek Magyarországon, ha nem Auschwitzban, akkor Recsken végezték, a románok pedig a Duna-deltában. Ilyen ez. Amikor a Gutenberg-galaxis végéről kezdtek cikkelyezni tanult fejű férfiak, akkor annak már vége volt régen. Nem a rádió, a hangosfilm, a tévé, a számítógép vetett véget neki, hanem csak befejeződött magától. Olyan irtatlan mennyiségű tudást és könyvet sikerült pár évszázad alatt felhalmozni, amivel egyszerűen képtelenség bármit is kezdeni. Ha az ember minden nap elolvas egy könyvet, akkor száz év alatt kb. harmincezer könyvet olvas el. Ez egy átlagos községi könyvtár állománya. A hatóság megnézi a papírokat és aszerint ítélt támogatást, hogy hányan járnak be olvasni. Ha kevesen, a hatóság megkérdezi, hogy mire is kell az a temérdek pénz, aminek annyi jobb helye van. A hatóság nem olvas. A hatóság hat. És hát ugye mit mondhatnánk azokról a tudományos könyvekről, amelyek elavultak vagy eleve téves elképzeléseket próbáltak kifejteni és megokolni, és mit kezdjünk azokkal a könyvekkel, amelyek kimondottan gonosz célok miatt születtek? Mit kezdjünk például Joszif Visszarionovics Sztálin nyelvtudományi cikkeinek gyűjteményével vagy Hitler Adolf *Mein Kampf* című filozófiai elmélkedésével? És hány példányra van szükség *Vlagyimir Iljics Lenin* bőrkötéses összes műveiből? *A Tőké*ről mondta *Márai* talán, hogy azt egyedül *Szabó Ervin* olvasta, mert ő fordította. **Ezek mind olyan könyvek, amelyek valamikor az életet

** A fordítás ténye csak anekdota.

jelentették, de jelenthették akár a halált is az olvasónak, ironia nélkül. A könyvtár a tudás helye, mindaz, amit tudunk, valamilyen formában könyvekbe íródott, és arra szakosodott intézmények őrzik. Ha nagyobb könyvtárban járok, napokig beteg vagyok, mert szüntelenül az a kérdés jár a fejemben, hogy mit kell még írni? Semmit. Olvasni kellene már csak. És persze pontosan tudjuk, hogy amit egy ember el tud olvasni, ha mégoly szorgalmas is, nagyon kevés, amit egyedül tud az ember, azt valójában nem is tudja, amikor már túl kevesen beszélnek egy nyelvet, azt holt nyelvnek lehet tekinteni. Pedig egy átlagos városi könyvtárban szinte minden megtalálható abból, amit az emberiség így vagy úgy leírt. Ma már csak az a kérdés, hogy mindebből mi az, amit feltétlenül tudni kell és érdemes, mi az, ami szépen, lassan vagy éppen gyorsan elporlik és veszni hagyhatjuk. Mindenki talált már száz évesnél régebbi könyvet, amelynek még nem vágta fel senki a lapjait. Vajon hány felvágatlan könyv hever itt-ott a világban, polcok mélyén vagy az első tömött sor mögött? Lehet, hogy felvágatlan és ismeretlen könyvek lapjain egy egész más világ van, amiért nem is kell az úrbe menni?

Ha *Vörösmarty* kérdése az volt, hogy ment-é a könyvek által a világ elébb, akkor én ezt a kérdést úgy fogalmazom át, hogy mi egyéb által ment, ha nem a könyvek által? Ha visszanezünk, akkor látjuk, mi volt. Marosvásárhelyen élek, itt van egy nagy könyvtár, a Teleki Téka. Azt lehet mondani, hogy minden megtalálható benne, ami fontosat Európában írtak, minden az eredeti nyelven. Egyszer *Paracelsus* műveit is lapoztam. Olvasni persze nem tudtam, *Jakob Böhmét* sem, és most idemácsolhatnám a katalógus nagyobbik részét. Nem tudom, hány ember él Marosvásárhelyen, akik tudnak latinul vagy ógörögül, nem tudom, hányan járnak közülük a könyvtárba. És nem tudom, mikor mondja majd azt egy hivatalnok, hogy ennyiért nem érdemes. Nem, nem tudunk visszamenni az időben. *Lénárd Sándor* ugyan lefordította a *Micimackót* latinra, meg is jelent Amerikában, a rajongók latinul kezdtek tanulni, volt is olyan remény, hogy nem fog a latin nyelvként kihalni, de azután kihalt. Állítólag a *Harry Potter* című opust lefordítják latinra, már a második kötet is megjelent, csak azt nem tudom, hogy mit értene belőle *Julius Caesar*. Pillanatig sem akarok én a latin nyelv mellett érvelni, de ha régi könyvtárban járok, mindig melankólia lesz rajtam úrrá. Itt van a tudás egy lépésre, vagy pár év tanulásra, és azt a lépést nem tettem meg, azt a lépést sem. Nem mintha a többi nem volna elég. Csak hát. Vannak népek és kultúrák, amelyek nem írtak, vagy nem maradt ránk az írásbeliségük. A mi kultúránk nem ilyen. Állítólag ilyen lesz, mert abba az irányba tartunk, egyesek szerint örülni kell ennek, mások szerint katasztrófa. Persze, a latin nyelv nem vészett el, benne él az összes újlatinban, plusz az angol. Trianon után az erdélyi magyar értelmiségi (tanár, orvos, ügyvéd) aránylag könnyen megtanult románul, csodálkoztak sokszor a nyelvvizsgáztatók, hogy miként? Hja, kérem, nekünk tanítottak latint. A vasutasoknak már nehezebb dolguk volt, mert nekik nem, vagy csak keveset.

A kortárs Európának szerintem egyetlen nagy kérdése van: abból az irdatlan tudásból, amit évszázadok alatt felhalmoztunk, vajon még mire van szükség? Mi az, amit érteni kell, mi az, amire feltétlenül emlékezni akarunk? Mi az, ami nélkül nincs holnap? Ha valaki megpróbált gyufa nélkül tüzet gyújtani, tudja, miről beszélek. Ha valaki úgy próbált meg gyufa nélkül tüzet gyújtani, hogy volt egy latin nyelvű leírása hozzá, de nem tudott latinul. Vagy német és nem tudott németül, vagy tudott, de a gót betűket nem ismerte. Lehet ezt ragozni. Olyan ez, mint a könyvtár, amelyből újabb könyvtárak nyílnak, és nincs térkép, és nincs katalógus, és ha egy könyvet vagy egy fóliánst nem pontosan a helyére tesznek vissza, talán soha senki nem fogja megtalálni. Mert ha egyetlen könyv nincs a helyén, ki tudja megígérni, hogy a többi a helyén van?

Pedig a régi és az új könyvtár lényege a rend.

A digitális forradalom után digitális káosz jön majd.

Aki túléli, újra fogja tanulni a szorzótáblát.

Teleki Téka, Marosvásárhely (Forrás: <https://www.virtualisszekefold.ro/>)

Átadták az idei Szinnyei József-díjakat

Augusztus 20., az államalapító Szent István király ünnepe alkalmából adományozott állami kitüntetések és kulturális díjakat adott át dr. Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára 2021. augusztus 27-én Budapesten, a Pesti Vigadóban.

Ennek keretében Szinnyei József-díjat kapott dr. Horváth Sándor Domonkos, a győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér igazgatója és dr. Prokai Margit főkönyvtáros, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár igazgatója.

(Forrás: <https://www.ki.oszk.hu/>)